

אווירון ומטוס – שתי מילים חדשות לכלי תחבורה אחד

בשיר הילדים הידוע אנחנו שרים: "רד אֵלֵינוּ אֲוִירוֹן, קח אותנו לְמָרוֹם", אבל בעיתון אנחנו קוראים "מְטוֹס" ובו מאתיים נוסעים נחת נחיתת חירום". איך קרה שכלי התחבורה הזה שהומצא בראשית המאה העשרים זכה בשתי מילים חדשות – אווירון ומטוס? לשם כך נברר מי חידש ולמה.

את המילה אווירון חידש "הילד העברי הראשון", הוא איתמר בן אביי. נראה שהוא חידש אותה על פי המילה הצרפתית לאווירון: **avion**. אֲוִירוֹן בנויה מן המילה אֲוִיר ומן הסיומת -ון. ומניין לנו המילה אֲוִיר? ובכן, אוויר (או אֲוִיר) מצויה כבר בלשון המשנה, והיא צורתה העברית של המילה היוונית **aer** (=אוויר). בראשית המאה העשרים האווירון לא טס אלא עוֹפֵף, הטיסה נקראה מְעוֹף, והטייס מְעוֹפֵף. הנה ידיעה מעיתון דבר מתאריך 23 בנובמבר 1927:

התחכמותו של מעופף

אמיליו קדנצה, מעופף מכסיקאני ראה בעצם נסיעתו והנה נפלה דליקה במכונתו [=באווירון]. היות ולא רצה לקפוז במכשיר-הנפילה ולהפקיר את המכונה, התחכם ונכנס לתוך ענן גשם ונמצא שהמים כבו את הדליקה והמעופף המשיך את דרכו בהצלחה.

חיים נחמן ביאליק התנגד לשימוש בפועל עופף, כנראה משום שאינו מביע את המהירות,

והעלה הצעה אחרת: הפועל טָס. הוא השתמש בפועל הזה בכתביו ובשיריו במשמעות של תנועה מהירה, למשל בשיר הילדים: "רוץ, בן סוסי רוץ ודָהָר! רוץ בַּבְּקָעָה, טוס בְּהָר! רוץ, טוסה, יום וְלֵיל, – פָּרֵשׁ אֲנִי וּבֵן חֵיל".

הפועל טָס מופיע רק פעם אחת בתנ"ך בספר איוב, והוא מתאר את מעופו המהיר של הנשר:

"וַיָּמִי... בָּרְחוּ... חָלְפוּ... כְּנֶשֶׁר יָטוּשׁ עָלֵי-אֲכָלִי" (פרק ט, פסוקים כה-כו). הכתיב ב-ש (ש"ן שמאלית) התחלף בלשון המאוחרת יותר בסמ"ך.

ביאליק הציע ליצור מן הפועל טָס את כל המילים הקשורות לאווירון: טִיסָה, טִיס, טִיס, מְטוֹס, טִיסָת (קבוצת מטוסים).

הצעתו של ביאליק התקבלה. וכך פועל עתיק יומין ונדיר (טָס) נעשה מקור לקבוצת מילים המתארת תופעה מודרנית וחדשנית.

בכל זאת נשארו כמה צירופים שלא מן השורש טו"ס: יש לנו חיל האוויר ויש לנו שדות תעופה וחברות תעופה, וגם האווירון של איתמר בן-אביי עדיין נשמע.